

dôvodu pozitívne vnímam, že Z. Škoda neignoroval priebeh umeleckých súťaží a venoval im značnú pozornosť.

Publikácia od kolektívu autorov o Hrách VIII. olympiády v Paríži 1924 je po formálnej stránke dobre spracovaná a ľahko čitateľná. Za pozitívum považujem heuristiku a prepracovaný poznámkový aparát. Publikácia je taktiež po vizuálnej stránke pekne spracovaná. Obsahuje bohatú obrazovú prílohu, ktorá ozvlášťňuje celkový vizuál knihy. Zároveň jednotlivé publikované fotografie môžu byť využiteľné ako prameň pri spracovaní ďalších tém z tejto oblasti. Za slabú stránku publikácie vnímam chýbajúcu metodológiu. Chápeť zámier autorov o oslovenie najmä laickej verejnosti, avšak krátka metodologická „vsuvka“ by textu neublížila. Nakoľko publikácia disponuje parametrami odbornej knihy je potrebné a žiaduce venovať pozornosť metodológii. Napriek uvedenej výhrade považujem knihu *Paríž 1924: Coubertinovo loučení a první zlato pro Československo* za dôležitú pre výskum v oblasti dejín olympijských hier a športu. Autori svoj zámier splnili a aj preto publikáciu možno označiť za základ do tejto problematiky i pre nadväzujúce výskumy s interdisciplinárnym charakterom.

Barbora Mlyneková, PhD.
(Historický ústav SAV, v. v. i., Bratislava)

NEWMAN, John Paul – ŠKODRIČ, Ljubinka – RISTANOVIĆ, Rade. *ANTI-AXIS RESISTANCE IN SOUTHEASTERN EUROPE, 1939–1945: Forms and varieties*. Leiden: Brill/Schöningh, 2023. 385 s.
DOI: <https://doi.org/10.31577/histcaso.2026.74.2.11>

Mnoho ľudí si pod pojmom odboj počas druhej svetovej vojny predstaví francúzske hnutie odporu, Varšavské povstanie alebo v našom prípade Slovenské národné povstanie. Málokto však tuší o existencii organizovaných odbojových skupín v juhovýchodnej Európe, presnejšie na Balkánskom polostrove, najmä v krajinách bývalej Juhoslávie, Bulharsku či Grécku. Práve na toto často prehliadané bojisko sa zameriava recenzovaná kniha.

Publikácia sa nevenuje výhradne spôsobu boja, stratégii a samotným aktérom. Ponúka komplexnejší pohľad na problematiku odporu v regióne, ktorý je tvorený mnohými etnickými skupinami a národmi s rôznymi nacionalistickými ideami v boji proti brutálnej okupácii. Od prevažne hornatých častí Juhoslávie až po rušné grécke mestá sa odbojové bunky museli prispôbovať podmienkam, v ktorých pôsobili. Text približuje, akým spôsobom aktéri zvädzali boj proti okupantom a ako prekonávali nástrahy v tomto multietnickom a geograficky členitom prostredí. Jednou z najväčších výziev počas výskumu a písania bolo vniesť svetlo do každodenného života ľudí, ktorí sa rozhodli vzdorovať nepriateľovi aj napriek jeho značnej materiálnej či ľudskej prevahe. Čitateľ sa ponorí do problematiky ozbrojeného konfliktu a objaví podstatu i prínos neozbrojeného odboja, ktorý sa odohrával v pozadí politických a vojenských rozhodnutí. Pochopí tiež politické pozadie, ktoré stálo za vznikom mnohých ozbrojených skupín na Balkáne, či už vznikli

na podnet Sovietskeho zväzu, alebo Spojencov. V neposlednom rade text približuje problematiku neustáleho súperenia medzi jednotlivými frakciami, ktoré v záujme vlastných cieľov často menili strany.

Čitateľ sa dozvie o príbehoch jednotlivcov, ktorí si museli hľadať cestu v zradnom systéme, kde nečelili len vojskám Osi, ale aj súperiacim ideológiám miestnych kolaborantov a vonkajších mocností, akými boli Veľká Británia, Spojené štáty či Sovietsky zväz. Zaujímavým aspektom je pohľad na rozsiahlu sieť kolaborantov, vďaka ktorým bola okupácia jednoduchšia. Kľúčovú úlohu v tejto súvislosti zohrával Milan Nedić, Srb, ktorý sa pomocou okupantov snažil o zachovanie istej formy autonómie Srbska, a Ante Pavelić, Chorvát stojaci na čele neblaho preslávených ustašovcov. Tí vykonávali naprieč Juhosláviou genocídu a zločiny, ktoré svojou brutalitou konkurovali aj samotným nacistom. Publikácia zároveň analyzuje stratégie a vízie odbojových veliteľov, akým bol Josip Broz Tito, komunistický vodca juhoslovanských partizánov, ktorý sa tešil podpore nielen zo strany Sovietskeho zväzu, ale aj západných spojencov. V protiklade k nemu stál Draža Mihailović, vodca četníkov, ktorý bol kvôli uprednostňovaniu srbských záujmov a kontroverzným spojenectvám neskôr obvinený z kolaborácie.

Čo motivovalo týchto ľudí, aby riskovali svoje životy v boji? Aké boli etnické problémy, ktorým aktéri čelili? A ako ich činy, ktoré sa môžu zdať na prvý pohľad v širšom kontexte druhej svetovej vojny nepodstatné, vedeli ovplyvniť vývoj vojny a prispieť k boju proti nacistom? Tieto a iné otázky si kladie publikácia, ktorá obsahuje pätnásť príspevkov. Je ťažko čitateľná, no obsahuje množstvo cenných informácií a vnáša svetlo do málo preskúmanej problematiky odboja v iných častiach Európy.

Upravený zväzok *Anti-Axis Resistance in Southeastern Europe, 1939–1945: Forms and varieties* je cenným príspevkom k historiografii hnutí odporu počas druhej svetovej vojny. Prekonáva tradičné, národne zamerané naratívy a poskytuje komparatívnu a transnacionálnu analýzu odporu v regióne, ktorý je podľa mňa často prehliadaný v anglofónnej literatúre. Väčšia časť publikácie sa venuje krajinám Juhoslávie a zvyšné sú len okrajovo spomenuté, čo dosť uberá na kvalite a zámere výskumu.

Silnou stránkou knihy je komparatívna analýza odbojových hnutí v celej juhovýchodnej Európe. Skúmaním Albánska, Bulharska, Chorvátska, Grécka, Srbska a ďalších území zdôrazňuje spoločné znaky i jedinečné charakteristiky odporu v každom jednotlivom kontexte. Tento prístup spochybňuje čisto „národný“ či „výnimočný“ pohľad na dejiny a napomáha hlbšiemu porozumeniu histórie regiónu, ako aj priebehu organizovaného odboja proti silám Osi. Odhaľuje predtým zanedbávané aspekty odporu, akými sú nenásilné formy opozície, úloha žien či skúsenosti menšinových skupín. Týmto rozširuje definíciu odboja a uznáva rozmanité spôsoby, akými jednotlivci a komunity čelili vláde mocností Osi. Prispievatelia, z ktorých mnohí pochádzajú priamo z daného regiónu, vnášajú do svojich analýz miestne znalosti a poznatky z archívnych výskumov. To prináša nové pohľady na dejiny a prehodnocuje doterajšie interpretácie odboja v juhovýchodnej Európe. Publikácia sa zaoberá zložitými vzťahmi medzi odbojovými hnutiami, kolaborantskými silami a externými aktérmi (napr. Spojencami a Sovietskym zväzom). Tento citlivý prístup sa vyhýba zjednodušeným naratívom o súboji dobra proti zlu a reflektuje náročné rozhodnutia, ktorým museli jednotlivci a celé komunity počas vojny čeliť. Úvodná kapitola plynule prepája protifašistický odboj s hlboko zakorenenou

tradiiou ozbrojených povstaní a sociálneho zbojníctva, ktoré sú pre Balkán typické už po stáročia. Tento prístup poskytuje nevyhnutný historický rámec na pochopenie špecifického vzniku a živelnéj povahy odporu počas druhej svetovej vojny, ktorý nebol len reakciou na okupáciu, ale aj pokračovaním starších emancipačných snáh regiónu. Autor na vysokej úrovni objasňuje historické súvislosti a vzťahy. Dielo obsahuje množstvo vysvetliviek a poznámok pod čiarou; tie síce miestami komplikujú plynulosť čítania, no zároveň poskytujú odpovede na mnohé otázky, ktoré môžu počas čítania vyvstávať.

Hoci sa publikácia usiluje o širokú regionálnu perspektívu, príspevky venované Juhoslávii dominujú. Môže to byť odrazom lepšej dostupnosti zdrojov či špecifického odborného zamerania prispievateľov, no zároveň to do istej miery obmedzuje hĺbku analýzy odboja v ostatných krajinách. Aj keď sa kniha zaoberá skúsenosťami vybraných menšín, stále zostáva priestor pre ďalší výskum a hlbšie preskúmanie úloh a osudov iných marginalizovaných komunít v rámci odbojových hnutí. Spomína sa tu veľké množstvo politických strán, odbojových skupín a mien, čo miestami komplikuje čítanie a uberá na celkovom dojme. Čitateľ sa totiž v texte môže ľahko stratiť, prípadne zabudnúť na úlohy jednotlivých osôb či presné oficiálne názvy organizácií.

Publikácia *Anti-Axis Resistance in Southeastern Europe, 1939–1945: Forms and varieties* predstavuje významný prínos do tejto oblasti výskumu. Ponúka cennú korekciu k zaužívaným západným naratívom o európskom odboji počas druhej svetovej vojny a poskytuje nuansovanejšie i komplexnejšie porozumenie dynamiky odporu v juho-východnej Európe. Autor zrozumiteľne vysvetľuje stratégie Spojencov a Sovietskeho zväzu, ich podporu odporcom režimu aj spôsob riadenia jednotlivých organizácií na Balkánskom polostrove. Knihu možno odporučiť vedcom i študentom zaujímavým sa o históriu druhej svetovej vojny či odboja, ale aj širšiemu okruhu záujemcov o dejiny Balkánu. Môže taktiež slúžiť ako inšpirácia pre ďalší výskum v kontexte vojnových dejín alebo štúdií stratégií odbojových skupín. V konečnom dôsledku ide o pútavé čítanie, ktoré ponúka množstvo cenných informácií a rozširuje kontext pôsobenia mnohých organizácií – či už samotných odbojových skupín, alebo špionážnych sietí, ktoré riadili odboj vo svoj prospech.

Mgr. Richard Bešenyi
(Historický ústav SAV, v. v. i., Bratislava)